

De theorie van Tuckman - Positieve groepsvorming in de kleuterklas.

Een handleiding voor kleuterleerkrachten
Door Charlotte Theuwissen

Inhoud

1. Ik zal me even voorstellen.....	2
2. De theorie van Tuckman.....	3
3. De belangrijke weken voor positieve groepsbeïnvloeding.....	5
4. De verschillen binnen een groep zonder begeleiding en met begeleiding.....	12
5. In de praktijk.....	25

1. Ik zal me even voorstellen

Wie ben ik?

Ik ben Charlotte Theuwissen.

Ik ben momenteel een derdejaarsstudent educatieve bachelor in het kleuteronderwijs aan de hogeschool PXL te Hasselt.

Als onderdeel van mijn laatste jaar werkte ik een bachelorproef uit, deze handleiding is het uiteindelijke product dat ik ontwierp.

Voor mijn onderzoek deed ik inspiratie op in verschillende bronnen, waaronder de Theorie van Tuckman, het handboek positieve groepsvorming en ook mijn internationale stage in Lleida waar ik veel ervaringen heb opgedaan.

Ik vind positieve groepsvorming bij kleuters een meerwaarde binnen het onderwijs, en wou er dan ook graag meer over te weten komen. Daarom koos ik er ook voor om onderzoek te doen naar hoe ik een groep kleuters als leerkracht positief kan beïnvloeden.

Wist je dat kleuters sneller tot leren komen bij positieve relaties tussen de kleuters onderling en tussen kleuters en leerkracht? Ook zal een positieve groepsdynamiek het welbevinden en de betrokkenheid verhogen in de klas. Kinderen zullen zich beter voelen in een groep waar er positieve relaties zijn en zo zal dus ook de leerwinst verhogen.

Daarom ontwierp ik een handleiding om leerkrachten kleuteronderwijs te ondersteunen in het stimuleren van positieve groepsvorming bij kleuters aan de hand van de Theorie van Tuckman.

2.De theorie van Tuckman

Tuckman is een onderwijspsycholoog en de ontwerper van de vier verschillende fasen van de theorie van Tuckman om tot positieve groepsvorming te komen.

Per fase telt Tuckman ongeveer een periode van twee weken. De verschillende fasen zijn forming, storming, norming en performing.

Tuckman zegt dat een groep kinderen deze fasen onbewust doormaakt, maar dat we deze fasen positief als leerkracht kunnen beïnvloeden aan de hand van een begeleide periode doorheen deze fasen. Wanneer de groep positieve beïnvloeding krijgt van de leerkracht zal de groep positiever en veiliger met elkaar omgaan en worden conflicten beter opgelost.

Binnen de theorie van Tuckman spreekt men over De Gouden Weken, De Zilveren Weken en de Bronzen Weken. Dit zijn belangrijke weken doorheen een schooljaar: De Gouden Weken zijn de eerste weken na een zomervakantie, tijdens deze weken is het van belang om in te zetten op positieve groepsvorming. Dan heb je De Zilveren Weken, dit zijn de eerste weken na de jaarwisseling of een vakantie. Als laatste heb je De Bronzen Weken, dit zijn de weken die aan het einde van het schooljaar naderen.

Binnen deze weken kan men de verschillende fasen herkennen volgens de theorie van Tuckman. Deze fasen staan uitgelegd op de volgende pagina.

2.1. De verschillende fases kort uitgelegd

De eerste fase, de fase van forming, noemen we ook wel de oriëntatiefase met als doel het verkennen van de groep.

De tweede fase noemen we de fase van storming, dit is het presenteren van de groep. Hierbij kijken we naar wie het voor het zeggen heeft binnen de groep. De rangorde van de groep wordt hier bepaald.

De derde fase is de fase van norming, deze fase noemen we ook wel het normeren, de meningen binnen een groep verschillen altijd aangezien we allen uniek zijn. De rol van de leerkracht is om een evenwicht te vinden tussen ieder zijn mening, waarden en normen. De groepsnormen zijn ongeschreven regels die aangeven hoe de kleuters zich in bepaalde situaties gedragen.

De laatste fase is de fase van performing., het presenteren, dit is ook de langste fase binnen een klas. Wanneer de eerste drie fases positief doorlopen zijn, kan men volgens Tuckman spreken van een positieve omgang met elkaar, een prettig gevoel en een veilige sfeer waar conflicten snel worden opgelost. De leerkracht moet wel de groepssfeer in de gaten houden en energizers en coöperatieve werkvormen kunnen hierbij helpen. Deze energizers en coöperatieve werkvormen zijn korte activiteiten of spelvormen die je als leerkracht kan inzetten doorheen de dag. Hierover vertel ik later meer in deze handleiding.

Bakker-De Jong en Mijland (2010) voegen er nog een vijfde fase aan toe, nl. adjourning. Deze fase gaat over het einde van een schooljaar, wanneer groepen uit elkaar lijken te vallen, wanneer je merkt dat de klas afscheid gaat nemen van elkaar. De fase van adjourning zien we vaak terug bij het einde van de derde kleuterklas, op het einde van het zesde leerjaar. Hier gaan kinderen vaak hun eigen weg en veranderen de paden van de kinderen die ze afgelopen jaren samen bewandeld hebben.

3. De belangrijke weken voor positieve groepsbeïnvloeding¹

3.1. De Gouden Weken²

De Gouden Weken zijn de eerste weken na de zomervakantie, bij de start van een schooljaar. Tijdens deze weken is het van belang om het accent te leggen op groepsvorming. Maar hoe pak je die precies aan?

We werken met 5 ingrediënten om in te zetten op groepsvorming binnen De Gouden Weken. Als eerste heb je de zelf geformuleerde, positieve groepsregels. Als tweede werken we met de energizers. Als derde de coöperatieve werkvormen. Als vierde hebben we het voorbeeldgedrag van de leerkracht. En als laatste de omgekeerde oudergesprekken. Deze 5 ingrediënten kan je terugvinden op pagina 6-7-8.

Wanneer je deze 5 ingrediënten bewust en met de nodige voorbereidingen kan toepassen in jouw klas, start je meteen met een goed begin van het nieuwe schooljaar.

Een goed begin is het halve werk.

[1] Hemel, M. van den. (2010). Goed van start. Vlissingen: Bazalt Educatieve Uitgaven.

[2] Bijleveld, B. (2019b). De gouden weken 2.0: groepsvorming & ouderbetrokkenheid.

3.1.1. De Gouden Weken, hoe werkt dat nu precies?³

Een goed begin is het halve werk.

Besteed als leerkracht bewust extra aandacht aan activiteiten rond groepsvorming.

Energizers kunnen hierbij centraal staan in de eerste weken van een schooljaar.

Het zijn korte energie-opwekkers die zich ontwikkelen tot een erg leerzaam spel. Het inzetten van deze energizers gebeurt bewust in De Gouden Weken.

IMPORTANT!

Onderzoek wijst elke keer uit dat wanneer een kleuter zich veilig voelt in de klas én het welbevinden hoog zit, dit later zal resulteren in betere schoolprestaties.

Sfeer eerst, leren later!

Tips!

1. Zelf geformuleerde, positieve groepsregels
2. Energizers
3. Coöperatieve wekvormen
4. Voorbeeldgedrag leraar
5. Omgekeerde oudergesprekken

Op de volgende pagina worden deze uitgelegd.

[3] Bijleveld, B. (2019b). De gouden weken 2.0: groepsvorming & ouderbetrokkenheid.

1. Zelf geformuleerde, positieve groepsregels⁴

Kinderen hebben nood aan houvast, regelmaat en routines.

Als leerkracht moet je een houvast bieden aan je groep.

In de beginfase is het belangrijk om samen regels en afspraken te maken, wanneer de kinderen hier een stem in krijgen zullen deze langer en beter consequent toegepast worden dan wanneer de leerkracht vertelt wat ze moeten doen.

2. Energizers

Het is belangrijk dat je energizers een functie geeft, elke energizer bevat een leerdoel.

Verwoord voor, tijdens of na het uitvoeren van de energizer welk doel er gekoppeld werd aan deze activiteit.

3. Coöperatieve werkvormen

Ook wel samenwerkend leren. Dit is van belang wanneer je wil dat de kleuters samen een activiteit uitvoeren, of gewoon fijn samenspelen.

Het samenwerkend leren focust zich op de ontwikkeling van de eigen persoonlijkheid, de kennis en de kwaliteiten van de kleuter om hen te laten groeien. Kleuters worden bij coöperatief leren uitgedaagd om zelf initiatief te leren nemen, elkaar te helpen en problemen om te lossen.

4. Voorbeeldgedrag leraar ⁵

Als leraar maak je het verschil, alle waarden en normen die je samen met je kleuters tot klasregels gebracht hebt, dienen consequent toegepast te worden.

Wanneer je als leerkracht hier correct mee omgaat zal er geen ordeverstoring gebeuren in het gedrag van de kleuters.

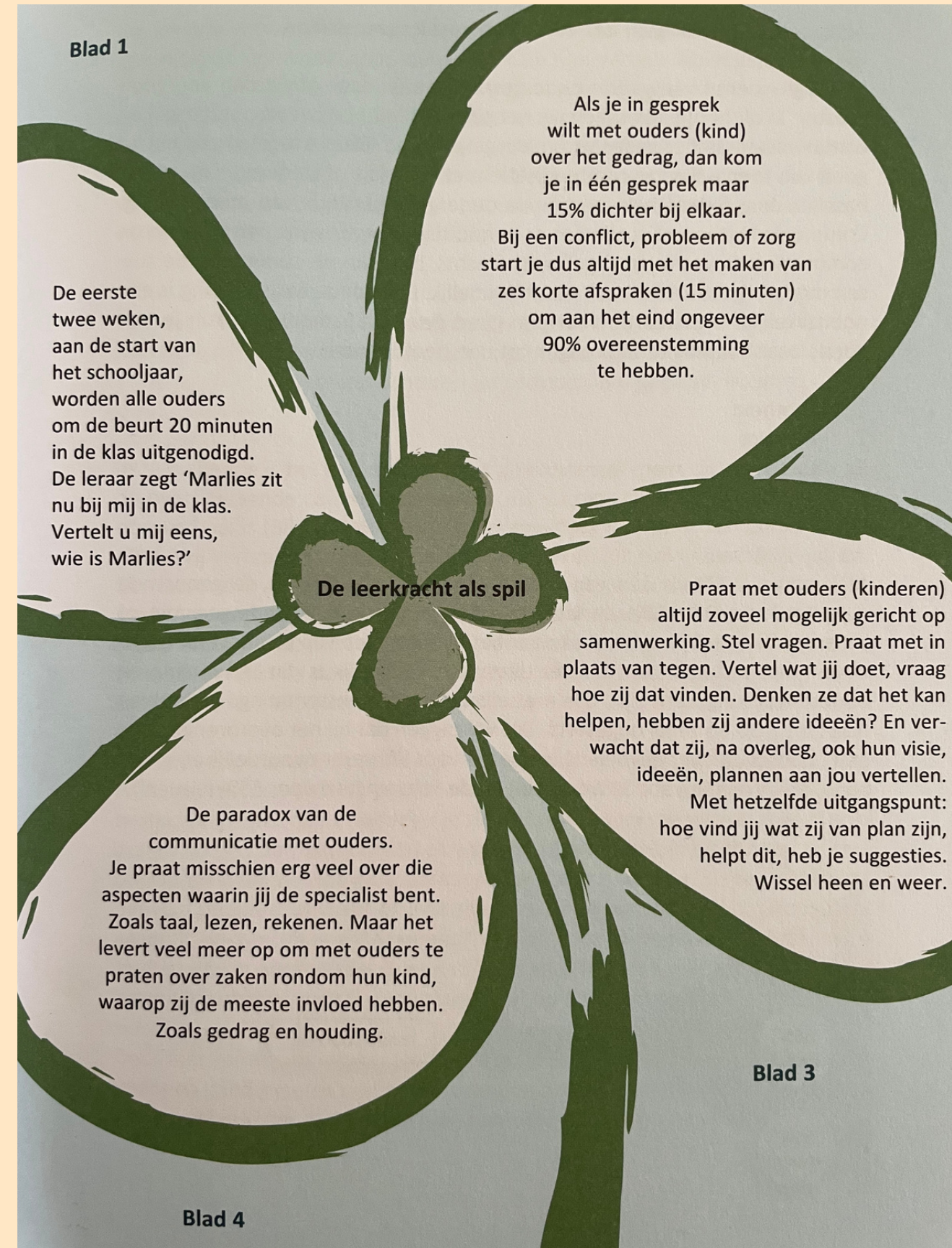
Wanneer je omgaat met kleuters is het belangrijk om met bepaalde dingen rekening te houden, in het kader hiernaast kan je enkele aspecten vinden.

- Kalme en respectvolle toon
- Oogcontact met alle kleuters
- Echt luisteren
- Laat kleuters uitpraten
- Weet welke kleuters je voor je hebt

5. Omgekeerde oudergesprekken

Dit is een tijdinvestering die je als leerkracht moet bieden aan de ouders. Op deze manier leer je de kinderen die in jouw klas zitten beter kennen. Op de volgende pagina kan je een klavertje vier vinden. Dit is een soort houvast bij het uitvoeren van de oudergesprekken.

Hier kan je een klavertje vier vinden, met de leerkracht in het midden. Dit is een soort houvast bij het uitvoeren van de oudergesprekken.

3.2. De Zilveren Weken ⁷

De Zilveren Weken zijn de eerste weken na de jaarwisseling of na een vakantieperiode.

In de periode na de kerstvakantie zijn we ongeveer halverwege het schooljaar, op dit punt kunnen er al verschillende verschuivingen hebben plaatsgevonden in een groep.

De Zilveren Weken zijn er om terug te blikken maar ook om vooruit te kijken. We hebben tijd gehad om te kijken wat er werkt in de groep en wat niet. Hierbij hebben conflicten een belangrijke rol gespeeld. Conflicten zijn kansen om de groep tot een hoger niveau van betrokkenheid en taakgerichtheid te krijgen.

Ook na de vakanties is het belangrijk om weer even samen te kijken naar hoe je groep er nu voor staat, er kan een lange periode overheen gegaan zijn van samenspel. Ook hier kan je weer werken met de energizers om de energie van de groep weer even aan te wakkeren.

[7] Bijleveld, B. (2021d). De zilveren weken: groepsvorming na de jaarwisseling en bij afsluiting van het schooljaar.

3.3. De Bronzen Weken⁸

De Bronzen Weken zijn de weken op het einde van het schooljaar, waarin we gaan terugblikken. We bekijken het niet enkel vanuit emotionele behoeften maar ook vanuit leer- en meer opbrengstgericht perspectief. We gaan kijken welke kennis we hebben opgedaan.

Emotioneel kan dit een invloed hebben op het gedrag van de kinderen, want de groep voelt aan dat ze uit elkaar gaan of elkaar een lange periode niet meer zullen zien.

We werken hier als groep ook aan het emotionele aspect van het afscheid nemen, de leerkracht heeft hier een centrale rol.

We spreken ongeveer de laatste twee weken van het schooljaar van De Bronzen Weken.

Tijdens deze weken ga je heel andere energizers inzetten dan in het begin van je schooljaar, de focus ligt nu niet meer op elkaar leren kennen maar eerder op het positief afscheid nemen van elkaar.

[8] Bijleveld, B. (2021d). De zilveren weken: groepsvorming na de jaarwisseling en bij afsluiting van het schooljaar.

4. De verschillen binnen een groep zonder begeleiding en met begeleiding

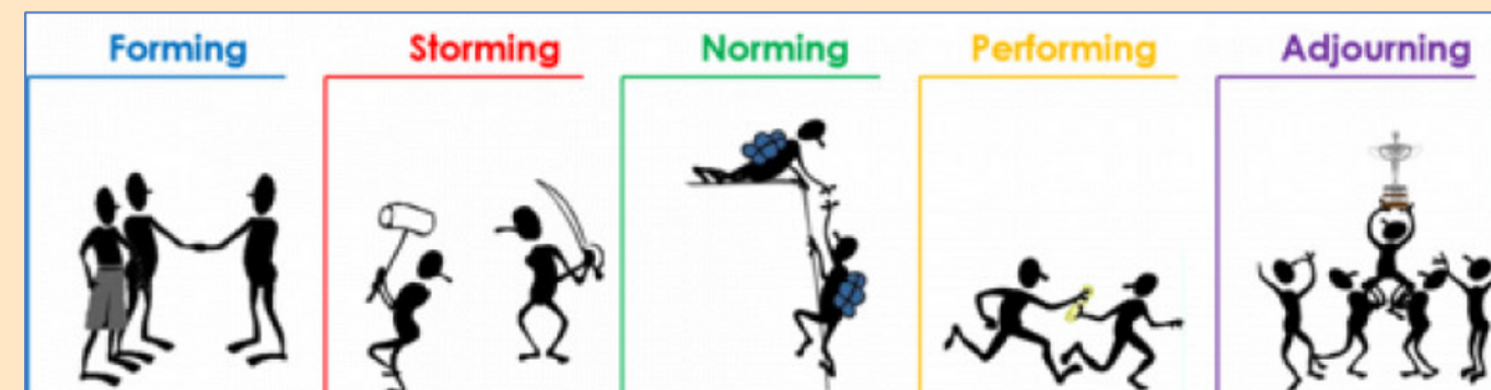
4.1. De groep zonder begeleiding⁹

We spreken van een groep zonder begeleiding, wanneer je als leerkracht niet bewust inzet op het bevorderen van groepsdynamica. Als dit het geval is, kan dit een onrustige periode zijn aangezien er geen bewuste invloed op de groep aanwezig is. De groep ondergaat op deze manier ook alle fases maar de kinderen die dominant zijn zullen dan de regels en waarden van de groep bepalen.

De groep ondergaat de oriëntatiefase en komt dan terecht in de tweede fase, storming. Er komt op dit punt beweging in de rangorde van de groep, als leerkracht ervaar je dit vaak als de onrustige periode met wat conflicten aangezien de dominantere kinderen zullen overheersen over de eerder stillere en rustigere kinderen. Ook zullen de dominantere kinderen vaker in conflict met elkaar terechtkomen aangezien ze allen hun rol als 'leider' op zich willen nemen.

Bij kleuters zien we dit aan het duwen en trekken, terwijl bij oudere kinderen het gedrag eerder verbaal is.

Bij de fase van norming is het duidelijk hoe de kinderen met elkaar omgaan en welke machtsposities zijn ingenomen. Bij de presentatiefase, performing, kan je dit gedrag duidelijk waarnemen in hoe de kinderen met elkaar omgaan.

[9] Bijleveld, B. (2019b). De gouden weken 2.0: groepsvorming & ouderbetrokkenheid.

4.2. De groep met begeleiding¹⁰

We spreken van een groep met begeleiding wanneer je als leerkracht bewust gaat inzetten op het positief beïnvloeden van de groep. Dit kan je als leerkracht al direct doen in de eerste weken van het schooljaar, De Gouden Weken. Binnen deze weken hebben we verschillende ingrediënten al eerder besproken die bij zullen dragen tot het positief beïnvloeden van de groep. Je kan als leerkracht de 5 ingrediënten dan bewust inzetten doorheen de eerste weken van het schooljaar.

Belangrijk om te weten is dat bij een begeleide groep de fase van storming naar achter zal schuiven.

In een geleide groep verschuiven we de normeringsfase een stap vooruit en verdwijnt de storming bijna volledig.

Dit komt doordat de leerkracht de volgorde van de fases van positieve groepsvorming kan beïnvloeden. Hier zal niet de klas de normen bepalen maar bepalen we de normen van de klas samen met de leerkracht. De fase van norming verschuift dus naar voor. Concreet zal de normeringsfase als tweede fase aan bod komen, en norming volgt dus na forming.

Wanneer je de theorie van Tuckman toepast om een groep positief te blijven beïnvloeding kan je dit doen aan de hand van energizers en coöperatieve werkvormen doorheen het schooljaar. Dit zijn spelletjes of activiteiten met een link naar een leerdoel om op een speelse manier met de kinderen te werken rond positieve groepsvorming.

Deze activiteiten kan je doorheen De Gouden Weken, De Zilveren Weken en in de Bronzen Weken inzetten. Het is belangrijk om te kijken waar jouw klasgroep nood aan heeft.

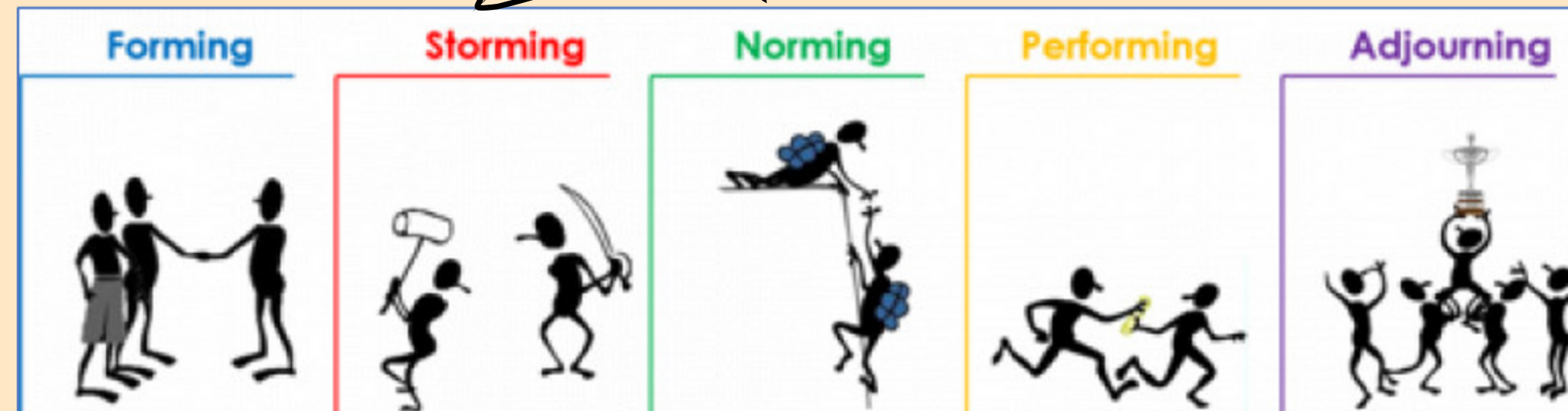
[10] Bijleveld, B. (2019b). De gouden weken 2.0: groepsvorming & ouderbetrokkenheid.

Binnen de theorie van Tuckman zien we 5 verschillende fases terugkomen.

De fase van storming valt eigenlijk bijna weg in een groep met bewuste beïnvloeding en de fase van normeren schuift naar voren.

We draaien dus actief de volgorde van storming en norming om. Door eerst bewust de norm samen met de klas vast te stellen, zal de storming-fase milder zijn.

Het effect: minder probleemgedrag.

4.2.1. Fase van forming bij een begeleide groep¹⁰

Fase 1: Forming (oriënteren) in een begeleide groep

De oriëntatiefase kan je omschrijven als de kat uit de boom kijken. Tijdens deze oriëntatiefase gaan de kinderen door een proces van verkenning, het kan zijn dat de kinderen elkaar al kennen maar dit is zeker niet altijd zo. Na de lange zomervakantie gebeurt er in de klas erg veel voor de kinderen. Het is belangrijk dat je als leerkracht de klas goed kan begeleiden tijdens de vorming van het groepsproces en dat je dit proces positief probeert te beïnvloeden. Zo een proces vraagt tijd maar vooral ook een goede voorbereiding.

Een veel voorkomende fout in het onderwijs is dat leerkrachten meestal niet lang in deze fase blijven, terwijl het voor de kinderen net een belangrijke periode is. Zij zijn veel bezig met zichzelf in relatie tot anderen.

De Gouden weken.

Een klasgroep heeft de eerste weken vooral tijd nodig om zich te vormen. Dit is ook een geschikt moment om te werken aan positieve groepsvorming. Als leerkracht kan je gebruik maken van de verschillende fases van het model van Tuckman om je groep positief te beïnvloeden. Wanneer we hier als leerkracht de groep niet positief gaan beïnvloeden, gaan de groepsleiders de normen en waarden bepalen van de groep en niet de klas en de leerkracht samen.

[10] Bijleveld, B. (2019b). De gouden weken 2.0: groepsvorming & ouderbetrokkenheid.

Wat kan je als leerkracht doen tijdens de fase van forming ¹¹

Fase 1: Forming (oriënteren) in een begeleide groep

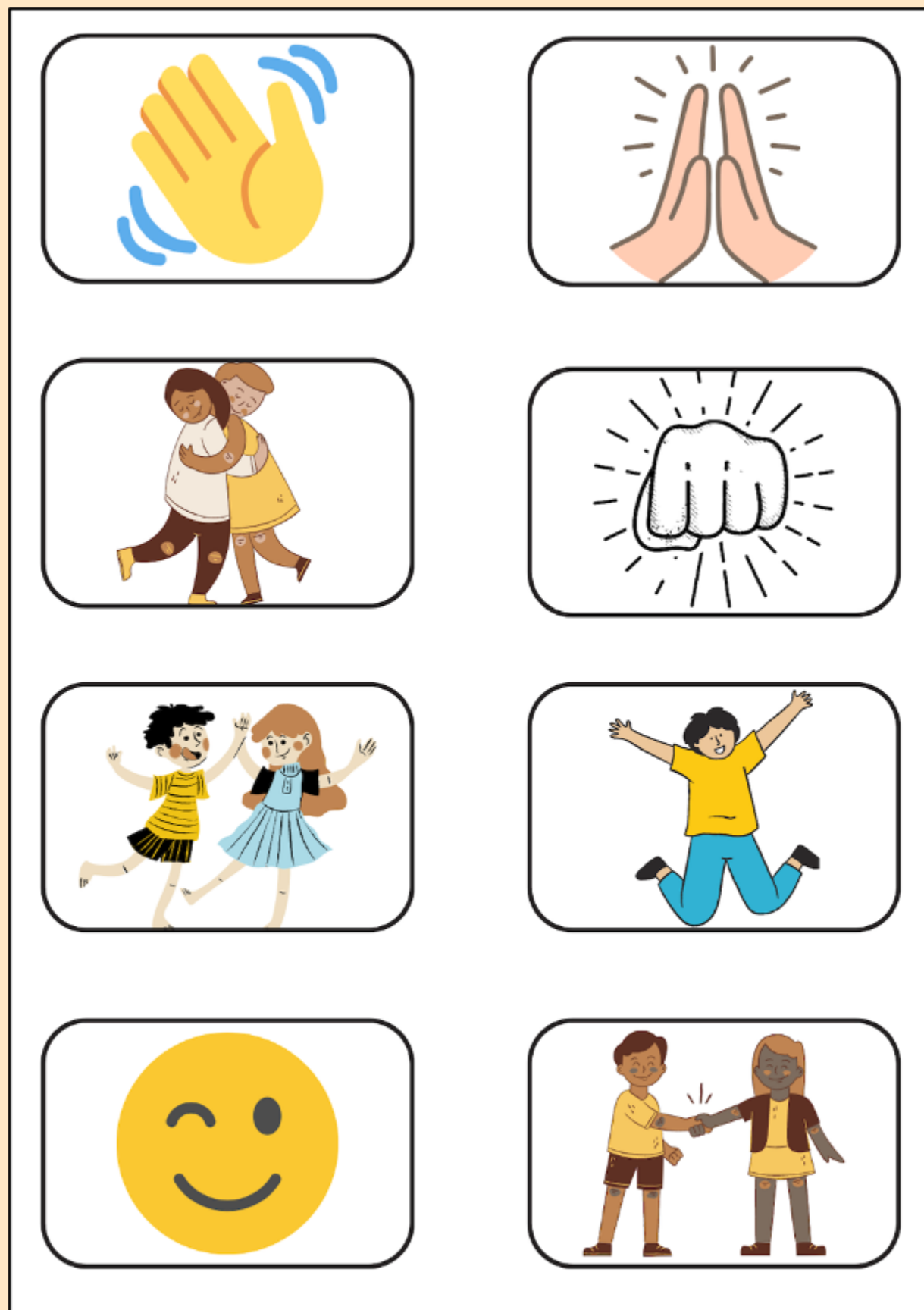
In deze fase is het van belang dat je op een vriendelijke en stevige manier laat zien wie jij als leerkracht bent. Deze fase begint al vanaf slechts enkele minuten op school. Daarnaast is het belangrijk om bewust aandacht te schenken aan een warm welkom.

De kleuters op een warme en aangename manier onthalen is belangrijk voor het welbevinden en de veiligheid. Aan de hand van een begroetingskalender leren de kleuters verschillende manieren van begroetingen kennen. Daarnaast kiezen ze een begroeting waar zij zich goed bij voelen en nood aan hebben.

Een voorbeeld van een begroetingskalender kan je op de volgende pagina vinden.

De kleuters gaan ook willen weten wie jij als leerkracht bent, geef ze de mogelijkheid om vragen te stellen, werk met energizers en coöperatieve werkvormen.

[11] Bijleveld, B. (2019b). De gouden weken 2.0: groepsvorming & ouderbetrokkenheid.

Duid een kleuter aan die een dag of week instaat voor het ontvangen van de andere kleuters aan de hand van de kalender.

Differentiatie

Verminder of vermeerder het aantal soorten begroetingen afhankelijk van de leeftijd van de kleuters. Zo zijn er niet te veel keuzes die overweldigend zouden kunnen zijn.

4.2.2. Fase van storming bij een begeleide groep¹²

Fase 2: Storming (presenteren) in een begeleide groep.

Bij een geleide groep valt de fase van storming bijna volledig weg.

Het normeren (norming) schuift dus naar voren.

Dit is het presenteren van de groep, hierbij kijken we naar wie het voor het zeggen heeft binnen de groep. De rangorde van de groep wordt hier bepaald.

Maar let op! Bij een groep met begeleiding valt deze fase bijna volledig weg aangezien de kinderen samen met de leerkracht de regels, waarden en normen binnen de groep opstellen. Kinderen die dominant zijn zullen hier dus niet de kans krijgen om de leiding te nemen over de groep.

Bij een groep zonder begeleiding is dit een onrustige fase, dominante kinderen nemen de leiding en de rest van de klas zal luisteren en volgen.

De kinderen die dominant zijn zullen ook hier botsen met elkaar aangezien ze beide hun regels zouden willen opdringen voor de groep.

[12] Bijleveld, B. (2019b). De gouden weken 2.0: groepsvorming & ouderbetrokkenheid.

4.2.3. Fase van norming bij een begeleide groep¹³

Bij een geleide groep valt de fase van storming bijna volledig weg.

Het normeren (norming) schuift dus naar voren.

Fase 3: Norming (normeren) in een begeleide groep.

Wanneer de meningen van de klas dichterbij elkaar liggen, is de klas waarschijnlijk in de normeringsfase beland.

Bij deze fase bepalen de groepsleiders de waarden en normen.

Enkel een kringgesprek in het begin van het jaar is onvoldoende om de groepsregels vast te houden. Het is belangrijk om consequent en actief te blijven handelen volgens de waarden en de normen die eerder werden afgesproken.

IMPORTANT!

Tuckman zegt dat er waarden en normen bestaan voor een positieve groep, namelijk:

1. Iedereen voelt zich veilig
2. We respecteren elkaar
3. We communiceren positief met elkaar
4. We werken samen en helpen elkaar

[13] Bijleveld, B. (2019b). De gouden weken 2.0: groepsvorming & ouderbetrokkenheid.

Wat kan je als leerkracht doen tijdens de fase van norming¹⁴

Fase 3: Norming (normeren) in een begeleide groep.

In deze (naar voren geschoven) normeringsfase is het van belang om samen, de klas en de leerkracht, actief aandacht te besteden aan het opstellen van waarden en normen oftewel de klasregels.

Het is voor de kleuters veel duidelijker en aangenamer wanneer deze zichtbaar in de klas gemaakt worden en je als leerkracht hier regelmatig naar kan verwijzen. Wees je als leerkracht ook bewust van je voorbeeldgedrag. Let erop, geef iedere kleuters evenveel aandacht, verbaal of non-verbaal.

Ook is het belangrijk om deze klasregels consequent toe te passen, wanneer er uitzonderingen aan bod komen wordt dit te moeilijk voor de kinderen.

De kinderen leren elkaar in deze fase ontmoeten, eerst op een veilig niveau naar een steeds dieper niveau met behulp van de energizers.

Het is belangrijk om de normeringsfase eerder te plaatsen, op deze manier kan je actief en positief je groep beïnvloeden, daarbij maken we gebruik van energizers.

[14] Bijleveld, B. (2019b). De gouden weken 2.0: groepsvorming & ouderbetrokkenheid.

4.2.4. Fase van performing bij een begeleide groep¹⁵

Fase 4: Performing (presenteren) in een begeleide groep.

Aan het einde van de normeringsfase is er in de klas gekozen voor bepaalde omgangsvormen.

Het wordt voor jou als leerkracht duidelijk hoe de kleuters nu precies met elkaar om zullen gaan. Dit kan positief of negatief zijn.

Bij een groep met negatieve normen zie je dat de kinderen waar je het niet van verwacht ineens meewerken aan de negatieve sfeer in de klas, wanneer je de kleuters hierop aanspreekt zal je merken dat ze het eigenlijk zelf niet zo leuk vinden maar gewoon meedoen met de dominantere kinderen.

Om zo een groep weer in beweging te krijgen naar een positieve groep, vraagt veel werk.

[15] Bijleveld, B. (2019b). De gouden weken 2.0: groepsvorming & ouderbetrokkenheid.

Wat kan je als leerkracht doen tijdens de fase van performing?¹⁶

Fase 4: Performing (presenteren) in een begeleide groep.

De kans dat de groep ondertussen positief met elkaar omgaat is vrij groot. De energizers en groepsvormende activiteiten kunnen nu stilaan worden afgebouwd. Er kunnen altijd verschuivingen in rangorde ontstaan, dan teruggrijpen naar deze activiteiten is belangrijk, blijf ze consequent roosteren in jouw lesrooster. Onderhoud van je groepsproces blijft belangrijk.

Welke energizers en hoe vaak je deze in je rooster kan plaatsen, is groepsafhankelijk. Wanneer je groep tegen bepaalde problemen oploopt, kan je ze vaker in plannen.

[16] Bijleveld, B. (2019b). De gouden weken 2.0: groepsvorming & ouderbetrokkenheid.

4.2.5. Fase van adjourning bij een begeleide groep¹⁷

Fase 5: Adjourning (evalueren) in een begeleide groep.

Bakker-De Jong en Mijland (2010) geven nog aan dat je een evaluatiefase kan toepassen, dit gebeurt wanneer je het einde van een groepssamenstelling nadert, denk hierbij aan het einde van het schooljaar of het einde van de kleuterklas.

Deze fase kenmerkt zich door een enorme hechting, de kleuters gaan elkaar steeds meer opzoeken.

[17] Bijleveld, B. (2019b). De gouden weken 2.0: groepsvorming & ouderbetrokkenheid.

Wat kan je als leerkracht doen tijdens de fase van adjourning⁸

Fase 5: Adjourning (evalueren) in een begeleide groep.

Bakker-De Jong en Mijland verklaren dat er een evaluatiefase nodig is. Zoals je met de kleuters kan terugblikken op je week, kan je hier ook terugblikken als groep over het afgelopen schooljaar.

Deze evaluatiefase gebeurt dus wanneer het einde van het schooljaar nadert. Wat voor kleuters vaak leuk is, is het schoolreisje wat je op het einde van een jaar maakt. Het gaat om een goede afronding van een periode van samenzijn.

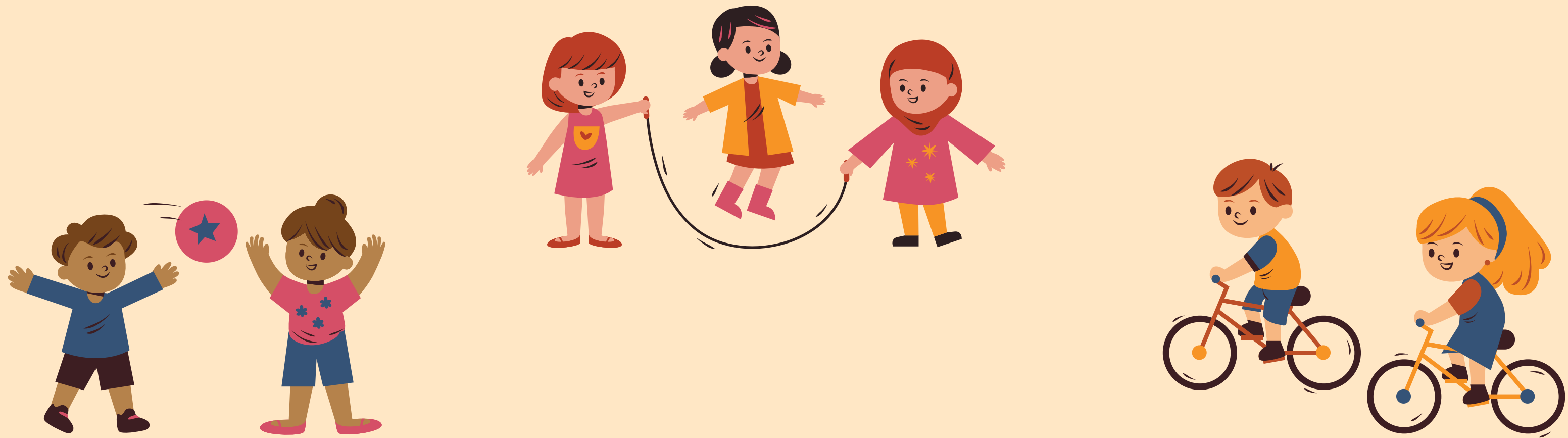
Met de oudste kleuters kan het ook leuk zijn om samen op kamp te gaan of eens te blijven logeren op school met de nodige hapjes en drankjes die bij een gezellige avond horen (Bakker - De Jong en Mijland 2010).

[18] Bijleveld, B. (2019b). De gouden weken 2.0: groepsvorming & ouderbetrokkenheid.

5. In de praktijk

Ik heb er zelf ook voor gekozen om de theorie om te zetten naar de praktijk. Aangezien ik op een buitenlandse stage was, heb ik niet alles kunnen uittesten doordat er moeilijkheden waren in de communicatie (Spaans-Engels), de groep reeds gevormd was en er te weinig tijd was gedurende deze periode om alle vijf de ingrediënten uit te testen .

Ik zelf ben aan de slag gegaan met de energizers, de energizers die je kan lezen in deze handleiding heb ik zelf toegepast op mijn stageplaats. De overige ingrediënten van De Gouden Weken, heb ik uitgewerkt in deze handleiding maar werden niet toegepast in mijn eigen stageklas.

5.1. De zelfgeformuleerde, positieve groepsregels

Kinderen hebben nood aan houvast, regelmaat en routines.

Als leerkracht moet je een houvast bieden aan je groep.

In de beginfase is het belangrijk om samen regels en afspraken te maken, wanneer de kinderen hier een stem in krijgen zullen deze langer en beter consequent toegepast worden dan wanneer de leerkracht vertelt wat ze moeten doen.¹⁹

Groepsregels!

*Waar voldoet een goede regel aan?*²⁰

1. Samen opgesteld met de kinderen
2. Kort en duidelijk
3. Niet te veel regels, ongeveer 5
4. Positief formuleren -> rustig lopen in de gang is beter dan niet rennen
5. De regels mogen niet te hoog gegrepen zijn
6. Geen dubbele moraal
7. Leef de regels zelf ook na!
8. Aanpassing van de regels kan noodzakelijk zijn, bijv. bij een leerling met faalangst of iemand die héél nodig naar de wc moet
9. Vermijd straf na het overtreden van een regel, denk aan het logische gevolg

[19] (Juf Anke - klassenmanagement, z.d.).

[20] Bijleveld, B. (2019b). De gouden weken 2.0: groepsvorming & ouderbetrokkenheid.

5.1.1. Toepassing van de zelfgeformuleerde, positieve groepsregels²¹

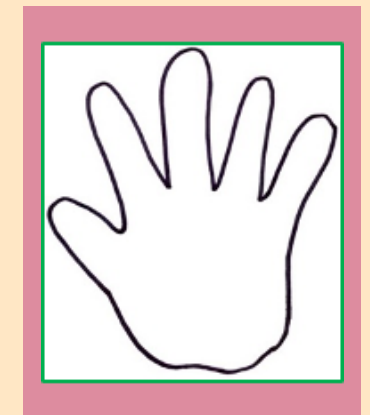
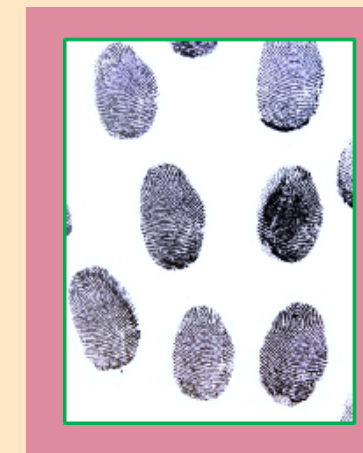
*Juf Knotje gaat naar school*²²

Met het boek *Juf Knotje gaat naar school* van Tineke Jacobs kun je met kleuters op een leuke manier klasregels bespreekbaar maken en deze ook samen opstellen. Het verhaal gaat over een juf die een rommeltje maakt in de klas en vooral doet wat de kleuters willen. Je kan bij dit prentenboek de kleuters vragen welke regels zij voor juf Knotje zouden opstellen. Hierna kan je ze linken aan regels in jouw klas. Als laatste laat je de kleuters hier een handtekening bij plakken.

Groepsregels!

Hoe kan je kleuters een document laten ondertekenen?

[21]Lesidee kleuters | Juf Anke | lesideeën, thema's, kleutergroep. (z.d.). <https://www.jufanke.nl/>

[22] Jacobs, T. (2018). *Juf Knotje gaat naar school*.

[23]Koopman, J. (2020). Een goede start in jouw mentorklas: activiteiten voor positieve groepsvorming in de gouden weken.

5.2. De energizers²⁴

Het is belangrijk om de normeringsfase naar voren te trekken en actief te beïnvloeden. We gaan hiervoor werken met energizers en activerende werkvormen.

Op de volgende pagina kan je energizers vinden om actief in te zetten in de klas doorheen de normeringsfase, om je groep te vormen met positieve beïnvloeding van de leerkracht. Maar ook de presentatiefase aangezien dit de langste fase is in je klas. De energizers kunnen ook ingezet worden op andere momenten.

Deze energizers zijn voorzien van het doel, de groepsvorming fase (1,2,3), de geschatte duur en eventueel materiaal.

De energizers die je kan terugvinden in deze handleiding komen uit het boek De Gouden Weken 2.0. In dit handboek kan je verder nog meer energizers vinden, ik heb een selectie gemaakt uit activiteiten die je kan toepassen doorheen de normeringsfase.

Ik heb energizers geselecteerd die mij in de praktijk het makkelijkste uit te voeren leken, ik heb hierbij rekening moeten houden met het verschil in taal aangezien ik mijn ontwerp heb getest in Lleida.

[24] Bijleveld, B. (2019b). De gouden weken 2.0: groepsvorming & ouderbetrokkenheid.

Wat is dat?

Energizers ²⁵

Zijn activiteiten met een speels karakter waarbij je de energie in een groep kan losmaken. Het inzetten van een energizer vindt bewust plaats en niet alleen om nieuwe energie te creëren na lang stilzitten.

Als je een energizer zinvol wil inzetten, dan kan je het leerdoel achteraf of vooraf benoemen.

Energizers!

5.2.1 De energizers in de praktijk

Follow the leader ²⁶

Doel: Leren volgen en luisteren naar elkaar

Duur: max. 15 minuten

Fase: 1,2,3

De leerkracht legt uit dat je een beweging begint die de kleuters moeten volgen. Wanneer je als leerkracht 'wissel' roept, wisselt de leider. De leerkracht kiest de leider die zal opvolgen.

Voorbeeld:

Begin een beweging zoals klappen in je handen, de kleuters volgen.

Knipperen met je vingers, de kleuters volgen. Laat elke leider een aantal bewegingen doen maar zorg er ook voor dat er een aantal kleuters aan de beurt geweest zijn, op deze manier blijft het aangenaam voor iedereen.

Ahoy piraat ²⁷

Doel: Kennismaking

Duur: max. 15 minuten

Fase: 1 en 2

Je kiest twee kleuters als piraat. De piraten varen op hun schip in tegenovergestelde richting door de kring. Wanneer ze elkaar tegenkomen, geven ze elkaar een high five en zeggen ze elkaars naam. (Ahoy Tim, Ahoy Borat) één van de piraten gaat zitten. De andere praat vaart verder en tikt een kind aan dat nu piraat wordt. Als ze elkaar tegenkomen geven ze een high five, noemen elkaars naam. Het kind dat twee keer piraat is gaat zitten en het andere kind vaart verder

Doel: Kennismaking *Blindeman* ²⁸

Duur: 15 – 30 minuten

Fase: 3 en 4

Materiaal: blinddoek

Eén kleuter heeft een blinddoek om. De opdracht is om van A naar B te lopen. De geblinddoekte heeft een maatje die hem of haar leidt door precies te zeggen hoe hij of zij moet lopen. Is dit te moeilijk, dan kunnen de helpers ook fysiek leiden.

Een variatie met de oudste kleuter is om een aantal bereidwillige kleuters te blinddoeken. Voor iedere geblinddoekte kleuters wordt een begeleider aangewezen zonder hardop een naam te noemen. De begeleider gaat achter de blindeman staan, legt de handen op zijn of haar schouders en leidt hem of haar door de klas, tussen de tafels door tot ze weer bij de kring zijn. Er wordt niet gepraat.

[26]Groepsvormende spelen (2010). Geraadpleegd op 20 maart 2023, van <http://www.jeugdwerknet.be/spelen>.

[27]Lesidee kleuters | Juf Anke | lesideeën, thema's, kleutergroep. (z.d.). <https://www.jufanke.nl/>

[28]Groepsvormende spelen (2010). Geraadpleegd op 20 maart 2023, van <http://www.jeugdwerknet.be/spelen>.

Energizers!

*Dolle stier*²⁹

Doel: samenwerking, snelheid
Duur: max. 15 minuten
Fase: 2 en 3
Materiaal: Een bal

Een kleuter staat in het midden, de rest staat op de rand van de cirkel. Degen in het midden is de dolle stier. De anderen spelen de bal steeds door aan elkaar. De stier rent achter de bal aan tot hij hem kan pakken. Als de stier de bal pakt, wordt degene die de bal gooide de stier en mag de stier diens plek innemen.

*Een doos vol geheimen*³⁰

Doel: Elkaar leren kennen
Duur: max. 15 minuten
Fase: 1 en 2
Materiaal: doos en persoonlijke spullen van de kleuters

Elke kleuter brengt iets mee naar school wat bij hem of haar hoort en iets meer over hem of haar vertelt. Elke dag grabbelt de leerkracht een voorwerp uit de doos en bespreekt klassikaal, bijvoorbeeld in de kring. Diegene van wie het voorwerp is mag dan vertellen waarom hij of zij dit gekozen heeft.

*Groepjes vormen*³¹

Doel: overeenkomsten zoeken
Duur: max .15 minuten
Fase: 1, 2, 3

De kleuters krijgen de opdracht om zelf groepjes te vormen op basis van gelijkenissen tussen elkaar. De groep mag niet groter zijn dan 4 kleuters.
Voorbeeld:
Uiterlijke kenmerken zoals een blauwe broek, bruin haar of persoonlijke kenmerken zoals een huisdier, een hobby

[29] Spelen. (z.d.). Spelen. <https://www.spelensite.be/>

[30] Bijleveld, B. (2019b). De gouden weken 2.0: groepsvorming & ouderbetrokkenheid.

[31] Groepsvormende spelen (2010). Geraadpleegd op 20 maart 2023, van <http://www.jeugdwerknet.be/spelen>.

Groepstekening ³²

Doel: Op elkaar afstemmen
Duur: 15 – 30 minuten
Fase: 2 en 3

Maak groepjes van 6 kleuters.
Elk groepje krijgt een groot blad en kleurpotloden. Het is de bedoeling dat ze zonder woorden een groepstekening maken. Iemand begint te tekenen en bij een bepaald signaal tekent de volgende verder.

Hoe zien we er allemaal uit? ³³

Doel: Op elkaar afstemmen
Duur: max. 15 minuten
Fase: 1 en 2

De kleuters zitten in de kring en kijken goed naar elkaar. Daarna moeten ze de handen voor de ogen doen. Wie de beurt krijgt, mag zeggen wat voor kleur haar of wat voor lengte iemand heeft. Was hij of zij lang of kort, had diegene lange haren? Na elke beurt kijken we even of het antwoord klopt. Je kunt denken aan iemand met bruine ogen of iemand met zwarte haren? We zijn allemaal anders, niemand is hetzelfde.

In de knoop, uit de knoop ³⁴

Doel: samenwerken
Duur: max. 15 minuten
Fase: 1, 2,3

De kleuters vormen een kring en nemen elkaar handen vast. Op één plaats wordt de kring losgemaakt, zodat er een begin en eind ontstaat. Daarna moeten ze in de knoop zien te komen waarbij ze elkaar vast moeten houden en niet los mogen laten. Ze moeten rekening met elkaar houden en mogen elkaar geen pijn doen. Als ze in de knoop zitten mogen ze hun best doen om uit de knoop te raken.
Reflecteer nadien op samenwerking.

[32] Bijleveld, B. (2019b). De gouden weken 2.0: groepsvorming & ouderbetrokkenheid.

[33] Groepsvormende spelen (2010). Geraadpleegd op 20 maart 2023, van <http://www.jeugdwerknet.be/spelen>.

[34] Plezier op School. (Z.d.). Plezier op School. [Http://www.plezieropschool.nl/](http://www.plezieropschool.nl/)

Energizers!

Koning koest 35

Doel: Focus en concentratie
Duur: max. 15 minuten
Fase: 2 en 3

De kleuters lopen willekeurig rond door het lokaal. Op een commando van de spelleider blijven alle kleuters staan zonder te bewegen. De kleuter die zich het langste kan stilhouden wint.

Olifant, tijger en muis 36

Doel: samenwerking
Duur: max. 15 minuten
Fase: 1,2,3

De kleuters staan in 2 rijen met de ruggen naar elkaar. Iedere groep besluit welk dier, olifant, tijger of muis, ze gaan nabootsen. Dit gebeurt heel stil, zodat de andere groep het niet hoort.

Op een teken van de leerkracht draaien beide groepen zich om. Ze tellen samen tot drie en beelden tegelijkertijd het afgesproken dier uit. De groep die het dier nabootst dat het andere kan verjagen, krijgt een punt. De tijger eet de muis, de olifant wint van de tijger en de muis verjaagt de olifant. Als ze hetzelfde dier nabootsen, krijgen ze beide één punt.

Wat is er veranderd? 37

Doel: Kennismaking
Duur: max. 15 minuten
Fase: 1 en 2

Zet 3 kleuters voor de klas en laat iedereen in de klas heel goed kijken. Vervolgens doen de kinderen de ogen dicht en verander je iets aan de kinderen voor de klas.

Voorbeeld:

Een mouw omhoog, een staart los, verwissel een haarband, rol een broekspijp op.
De kinderen mogen dan weer kijken en raden wat er veranderd is.

[35] Groepsvormende spelen (2010). Geraadpleegd op 20 maart 2023, van <http://www.jeugdwerknet.be/spelen>.

[36] Plezier op School. (Z.d.). Plezier op School. <http://www.plezieropschool.nl/>

[37] Lesidee kleuters | Juf Anke | lesideeën, thema's, kleutergroep. (z.d.). <https://www.jufanke.nl/>

Dag 38

Doel: Afsluiting

Duur: max. 15 minuten

Fase: 1,2,3,4

Het is het einde van de dag.
De kleuters staan in een kring met de armen rond elkaars schouders. Iedereen doet een stapje voorwaarts. En nog een stapje. En nog één. Dit noemen ze de groepsknuffel.

Energizers!

5.3. De coöperatieve werkvormen

*Wat is dat?*¹⁹

Coöperatieve werkvormen

Dit zijn leervormen waarmee we het samenwerken centraal gaan zetten.

Wat leuk is aan deze werkvorm is dat ze worden ingezet voor een didactisch doel en tegelijkertijd kunnen bijdragen aan de groepsvorming, wat een pedagogisch doel is.

Coöperatief leren!

[19] Bijleveld, B. (2019b). De gouden weken 2.0: groepsvorming & ouderbetrokkenheid.

Welke werkvormen bij kleuters? ²⁰

Coöperatief leren!

Aan de hand van deze werkvormen kan je jouw leerstof groepsvormend inzetten. Deze werkvormen zijn toepasbaar bij de oudste kleuter.

Denken - delen - uitwisselen

De leerkracht geeft een opdracht of stelt een vraag. Vervolgens krijgen de kleuters individuele denktijd. Daarna is er ruimte om de antwoorden in tweetallen eerst te overleggen en vergelijken, tenslotte worden de antwoorden uitgewisseld aan de groep.

Mindmap

Een mindmap bestaat uit een centraal woord of begrip in een cirkel. Vanuit deze cirkel trek je lijnen en daarop schrijf je de belangrijkste begrippen die ermee te maken hebben. Door deze stap voor elk van de buitenste begrippen te herhalen, kun je een mindmap gedetailleerd maken. Vertakkingen die met elkaar samenhangen, kun je markeren door er een cirkel omheen te trekken. Ook kan je werken met prenten, voorzie verschillende prenten die te maken hebben met je leerstof van de afgelopen week, maar ook prenten die er niks mee te maken hebben. Laat de kleuters beslissen welke prenten er bij de mindmap van deze week horen en bespreek dit klassikaal.

[20] Bijleveld, B. (2019b). De gouden weken 2.0: groepsvorming & ouderbetrokkenheid.

Coöperatief leren!

Versterruiten

De leerkracht vertelt een verhaal in delen en de kleuters tekenen mee. De leerkracht stopt na een deel van het verhaal en de kleuters krijgen de kans om de kern in het eerste vakje te tekenen. Dit herhaal je een aantal keer tot het einde van het verhaal. Hierna vertellen de kleuters aan elkaar om de beurt een deel van het verhaal, aan de hand van hun tekening.

Woorden web/ tekenweb

De leerkracht verdeelt de klas in groepjes van ongeveer 4 leerlingen. Elk groepje krijgt een groot vel papier. De groepsleden hebben elk een eigen kleur stift. Hierdoor heeft de leerkracht overzicht op de individuele bijdragen van de kleuters. Om de beurt, met de wijzers van de klok mee, mogen de groepsleden iets tekenen of opplakken wat ze hebben geleerd over een bepaald thema. Later kleeft of schrijft de leerkracht hier tijdens de nabespreking de woorden bij.

5.3.1 De coöperatieve werkvormen in de praktijk

Coöperatief leren!

Op zoek naar...³⁹

opdracht

Nadat je de kinderen een korte instructie hebt gegeven over bijvoorbeeld het seriëren van stukjes touw, geef je elk kind materiaal (een stuk touw) uit de les.

Deel het materiaal uit terwijl de kinderen in de kring zitten en vertel hen dat ze ervoor zorgen dat niemand ziet wat ze krijgen. Wanneer iedereen wat heeft, geef je de opdracht.

Bijvoorbeeld:

1. Ga naar iemand op zoek die een stuk touw heeft dat net zo lang is als dat van jou
2. Vorm een groepje van vijf kinderen met een stuk touw dat verschilt in lengte en ga op een rij staan van kort naar lang.
3. Geef vijf kinderen die elk een andere lengte touw hebben een vaste plek in het lokaal. Vraag de groep op zoek te gaan naar het kind dat het stuk touw heeft dat even lang, langer of juist korter is als dat van hen.

Wanneer alle kinderen hun plek gevonden hebben, controleer je samen of iedereen op de juiste plek staat.

Deze werkvorm kun je tijdens allerlei activiteiten inzetten. Je kunt de kinderen een stuk van een afbeelding geven en de kinderen op zoek laten gaan naar de andere stukken. Je kunt hen een afbeelding behorend bij een seizoen geven en groepjes laten vormen op seizoen, een getal geven en de kinderen op zoek laten gaan naar hetzelfde getal of juist een getal dat één meer of één minder is, groepjes laten vormen van 1 tot en met 5 enzovoorts.

Coöperatief leren!

Woorden wisselen ⁴⁰

opdracht

Na een instructie van een woordenschatles, bijvoorbeeld over de seizoenen, geef je elk kind een woordkaart. De kinderen lopen met hun woordkaart door de kring. Als ze elkaar tegenkomen, wisselen ze informatie uit. Wanneer dit juist gebeurt, wisselen ze van kaart en lopen verder naar een ander kind.

Bijvoorbeeld:

1. De kinderen vertellen elkaar wat er op hun kaart te zien is. Ze benoemen het woord en ruilen van kaart.
2. De kinderen vertellen elkaar iets over dat wat op hun kaart te zien is. Ze geven de definitie en ruilen van kaart.
3. De kinderen vertellen elkaar bij welk seizoen de afbeelding op hun kaart hoort. Daarna ruilen ze van kaart.

Coöperatief leren!

Zoek iemand die..⁴¹

opdracht

Laat de kinderen op zoek gaan naar iemand die ... Deze werkvorm is leuk in plaats van de weekendkring. Geef de kinderen een duidelijke opdracht.

De kinderen lopen door de kring en gaan op zoek. Als ze iemand gevonden hebben, gaan ze zitten. Vraag klassikaal wie iemand gevonden heeft. Weet het kind ook welke film dit kind gezien heeft?

Bijvoorbeeld:

- Zoek iemand die in het weekend naar de cinema ging (en vraag hem naar welke film).
- Zoek iemand die krulletjes heeft.
- Zoek iemand die een konijn als huisdier heeft.

5.4. Het voorbeeldgedrag van de leraar⁴²

Voorbeeldgedrag!

Leraren zijn belangrijke (bege)leiders op de weg van kinderen en jongeren.

Als leraar maak je het verschil, alle waarden en normen die je samen met je kleuters tot klasregels gebracht hebt, dienen consequent toegepast te worden.

Wanneer je als leerkracht hier correct mee omgaat zal er geen ordeverstoring gebeuren in het gedrag van de kleuters.

Wanneer je omgaat met kleuters is het belangrijk om met bepaalde dingen rekening te houden.

- Kalme en respectvolle toon
- Oogcontact met alle kleuters
- Echt luisteren
- Laat kleuters uitpraten
- Weet welke kleuters je voor je hebt

[42] Bijleveld, B. (2019b). De gouden weken 2.0: groepsvorming & ouderbetrokkenheid.Post | Groep1-2. (z.d.).

5.5. De omgekeerde oudergesprekken³

Wat is dat?

Omgekeerde oudergesprekken!

*Tip!*⁴⁴

Om direct aan het begin van het schooljaar een zo goed mogelijk beeld te krijgen van ieder kind, kun je het schooljaar starten met een omgekeerd oudergesprek.

Tijdens deze omgekeerde oudergesprekken staan niet de resultaten centraal, maar vraag je aan de ouders wat hun kind nodig heeft om zo optimaal mogelijk te functioneren in de (nieuwe) groep.

Zo voelen ouders zich welkom en ontstaat er een veilige sfeer.

Dat maakt het uitwisselen van informatie later in het jaar makkelijker.

Voeg een vragenlijst aan dit bericht toe, zodat ouders zich voor kunnen bereiden op het gesprek. Er zijn altijd ouders die het lastig vinden om over hun kind te praten en in deze gevallen biedt de vragenlijst houvast. Omgekeerd zijn er ook ouders die heel veel over hun kind te vertellen hebben. Bij hen helpt de vragenlijst juist om het gesprek richting te geven.

[43] Bijleveld, B. (2019b). De gouden weken 2.0: groepsvorming & ouderbetrokkenheid.Post | Groep1-2. (z.d.).

[44]-2. <https://www.groep1-2.com/post/oudergesprekken>

Omgekeerde oudergesprekken!

Voordeel?

Als leerkracht moet je jezelf tijdens een omgekeerd oudergesprek vooral vragend opstellen richting de ouders, terwijl je normaal gesproken voornamelijk zelf informatie verstrekt over het kind. Ouders geven de leerkracht een beeld van hun eigen kind, waarbij schoolresultaten van ondergeschikt belang zijn.

Heel praktisch hierbij is dat ouders direct weten welke leerkracht voor de klas van hun kind staat. Voor leerkrachten is het ook prettig om te weten welke ouders bij welk kind horen.

Dit helpt weer bij het beter begrijpen van (de handelingen van) het kind. Het omgekeerde gesprek zorgt er bovendien voor dat leerkracht en ouders sneller een relatie met elkaar opbouwen, waardoor de drempel lager wordt om een beroep op elkaar te doen.

